

KURŠIŲ NERIJA, LIETUVOS RESPUBLIKA IR RUSIJOS FEDERACIJA

ICOMOS (Tarptautinė paminklų ir paveldo vietovių taryba) Patariamąsios misijos ataskaita

2013 m. kovo 19-20 d.

1. Įvadas:

UNESCO Pasaulio paveldo konvencijos (toliau – Konvencijos) šalių – Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos – kvietimu ICOMOS tarptautinė ekspertė Susan Denyer dalyvavo tarptautiniame seminare „UNESCO vietovės Kuršių nerijos (Lietuva/ Rusijos Federacija) valdymo plano klausimai“, kuris vyko kovo 19 d. Nidoje, Neringos savivaldybėje, Lietuvoje, ir kovo 20 d. – Lesnoje, Rusijos Federacijoje.

Seminaras ir ICOMOS Patariamoji misija buvo surengti, siekiant aptarti bendradarbiavimo ir koordinavimo tarp abiejų Konvencijos šalių sustiprėjimą, ypač rengiant išskirtinės visuotinės vertės aprašą (angl. Statement of Outstanding Universal Value; toliau – IVV aprašas) ir integruotą šios Pasaulio paveldo vietovės valdymo planą bei ženklų pažangą, padarytą nuo ankstesniųjų metų „konfrontacijos“. Seminaro metu taip pat buvo aptarimos 2011 m. ir 2012 m. UNESCO Pasaulio paveldo komiteto rekomendacijos dėl poreikio sukurti turizmo strategiją (Tourism Strategy), bendrą eismo valdymo planą (joint Traffic Management Plan) ir bendras valdymo struktūras (joint Management Structures) tam, kad būtų skatinamas glaudesnis bendradarbiavimas tarp dviejų nacionalinių parkų ir vietos valdžios organizacijų.

2. Padėka

Misijos ekspertė norėtų padėkoti Lietuvai ir Rusijos Federacijai už puikų misijos organizavimą, atsižvelgiant į ribotą misijos laiką ir už abiejų šalių suteiktą svetingumą.

3. Santrauka

Integruoto valdymo plano (Integrated Management Plan) projektas yra svarbus žingsnis į priekį, skatinant bendrą ir veiksmingą Kuršių nerijos, kaip tarpvalstybinės vertybės, valdymą glaudesnio abiejų šalių nacionalinių parkų (Kuršių nerijos nacionalinio parkas Lietuvoje ir Kurshskaya Kasa nacionalinis parkas Rusijos Federacijoje), savivaldybių ir atskirų darbuotojų tarpusavio bendradarbiavimo dėka. Šis darbas, t.y., planavimo ir valdymo koordinavimas visoje vietovės teritorijoje, vykdomas suderintai su tam tikromis skirtingomis abejose šalyse egzistuojančiomis strategijomis, pvz., tvaraus turizmo. Todėl bandoma optimizuoti esamas nacionalinių ir vietos struktūrų/ institucijų priemones kreipiant jas bendro tikslo link – išlaikyti Kuršių nerijos išskirtinę visuotinę vertę.

Integruoto valdymo plano projektas yra suvokiamas kaip didesnės iniciatyvos, siekiančios stiprinti Kuršių nerijos planavimo apsaugą, dalis. Šiam tikslui pasiekti yra kuriamas galutinis bendras teritorijų (erdvinio) planavimo dokumentas, apjungiantis esamus nacionalinius planus (kaip išdėstyta 4-ame IVV aprašymo priede).

Seminare pristatytos problemos, iššūkiai ir siekiai yra vertingi ir turėtų būti atspindėti Valdymo plane, kuriame jie vis dar neįtraukti.

4. Rekomendacijų santrauka

Misijos ekspertė geria Konvencijos šalis, patobulinusias pirmąjį valdymo plano projektą. Tam, kad šis dokumentas būtų kuo naudingesnis organizacijoms/ institucijoms, kurios jį įgyvendins, ir būtų lengvai suprantamas visoms suinteresuotoms šalims, misijos ekspertė siūlo į Veiksmų planą įtraukti keletą papildomų skyrių ir pertvarkyti pagrindinį skyrių, kuris nustato veiklas ir veiksmus.

Šiomis rekomendacijomis siekiama aiškiau susieti Veiksmų planą su vietovės išskirtine visuotine verte ir supažindinti su pagrindinių suinteresuotų šalių siekais Kuršių nerijos ateičiai tam, kad būtų gauta reali nauda. Šiose rekomendacijose taip pat pabrėžiamas poreikis traktuoti Kuršių neriją kaip vientisą kultūrinį kraštovaizdį.

Todėl rekomenduojama:

1. Veiksmų plano pradžioje po įvado ir skyriaus „Bendras vietovės aprašymas“ įtraukti bendrą vietovės viziją (jos aprašymą). Nustatyti/ apibrėžti Veiksmų plano siekius, nurodančius, kur visi partneriai norėtų būti, tarkim, po 10 metų, ir kaip Kuršių nerijos išskirtinė visuotinė vertė galėtų tapti tvarios plėtros Kuršių nerijoje pagrindu.
2. Aiškiai apibrėžti išskirtinės visuotinės vertės vertingąsias savybes (atributus), kurios sudaro valdymo pagrindą (a basis of management). Šios vertingosios savybės – tai išskirtinę visuotinę vertę sudarantys materialūs ir nematerialūs vietovės aspektai. Tai yra bendra kultūrinio kraštovaizdžio charakteristika ir jos tvarumo išlaikymui būtini procesai. Taip pat nuspręsti ar į Valdymo planą turi būti įtraukiami siūlymai, susiję su kitų nacionalinės ar vietinės vertės vertingųjų savybių/ požymių valdymu. Jei taip, tuomet tinkamai juos išdėstyti.
3. Aiškiau išreikšti būsimus iššūkius.
4. 4 skyrių išskirti į dvi dalis tam, kad būtų aiškiau išdėstyti „Iššūkių sprendimo būdai“. Pirmoje dalyje gali būti išdėstomi principai ir gairės, kurie apjungtų visas siūlomas veiklas ir įtrauktų esamus 4.1 ir 4.3 skyrius. Antroji dalis apimtų esamą 4.2 ir tolimesnius skyrius, kurie sutelktų dėmesį į „Pagrindinės veiklos ir veiksmų sritys“. Siūloma, kad tekstas būtų išdėstytas taip:
  - 4.1 *Principai ir gairės*
  - 4.2 *Esminių kultūrinio kraštovaizdžio aspektų apsauga*
    - 4.2.1 *Kraštovaizdžio visuma – pagrindiniai ryšiai tarp įvairių dalių, visaapimanti morfologija; kraštovaizdžio suvokimas; vizualinis vertinimas, pagrindiniai vaizdai/pagrindinės panoramos*
    - 4.2.2 *Kopos ir tradiciniai jų formavimo būdai; klimato kaita; stichinės nelaimės, krantų erozija; krantotvarka*
    - 4.2.3 *Mišakai, gaisrai ir priešgaisrinės priemonės*
    - 4.2.4 *Gyvenvietės, įskaitant tradicinius pastatus ir tradicinius statybos būdus; rizikos valdymas; paveldosaugos projekto poreikis*
    - 4.2.5 *Dokai, uostai ir žvejyba*
    - 4.2.6 *Jūra ir marios*
  - 4.3 *Kultūrinio kraštovaizdžio naudojimas*
    - 4.3.1 *Tvorių vietos bendruomenių vizijos vystymas; tradicinių amatų skatinimas*
    - 4.3.2 *Tvaraus turizmo strategijos vystymas apimant „siūlymą“, kuris padėtų pritraukti turistus apsistoti ilgesniam laikui*
    - 4.3.3 *Eismo kontrolė ir valdymas*
    - 4.3.4 *Išteklių eksploatacija*
  - 4.4 *Kultūrinio kraštovaizdžio suvokimas ir viešinimas (naujas skyrius, kuris galėtų apimti 6.1 skyrių „Švietimas ir informacija“ ir 6.2 skyrių „Tyrimai ir apklausa“)*
5. Siekiant atkreipti dėmesį į bendrą valdymo struktūrą, prieš skyrių „Stebėsena ir kontrolė“ įtraukti naują skyrių „Valdymas (Governance)“.
6. Plane įtraukti informaciją apie tai, kaip ir kas kiek laiko Valdymo planas bus peržiūrimas.

5. Įvadas apie vietovę: įrašymas, Pasaulio paveldo komitetui teiktos ataskaitos

2009 m. ir 2010 m. vykusių UNESCO misijų ataskaitų detalės čia nebekartojamos.

2011 m. UNESCO Pasaulio paveldo komitetas (toliau – Komitetas) pareikalavo Konvencijos šalies – Rusijos Federacijos – nedelsiant sustabdyti siūlymus kurti didelės apimties laisvalaikio kompleksus bei peržiūrėti ekonominės zonos ribas; taip pat peržiūrėti Kuršių nerijos teisinės apsaugos priemones, norint užtikrinti, kad, įgyvendinant plėtros projektus, būtų atsižvelgiama į išskirtinę visuotinę vertę. Tai paskatino Konvencijos šalis, Lietuvą ir Rusijos Federaciją, parengti bendrą Kuršių nerijos išskirtinės visuotinės vertės (toliau – IVV) aprašą, kuris būtų šios vietovės valdymo, išsaugojimo bei ekonominės plėtros pagrindu ateityje, stiprinti bendradarbiavimą valdymo ir apsaugos srityse, kaip buvo užtikrinta Kuršių nerijos įrašymo į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą metu, bei sukurti koordinuotą valdymo mechanizmą, atsižvelgiant į Konvencijos įgyvendinimo gairių reikalavimus. Konvencijos šalys taip pat buvo paragintos neatidėliotinai parengti bendrą Kuršių nerijos turizmo strategiją, pagrįstą UNESCO remiamu projektu Lietuvoje. Tai svarbu, siekiant apibrėžti tvaraus turizmo metodus, kuriais būtų skatinamas kraštovaizdžio saugojimas ir būtų remiamos vietos bendruomenės.

2012 m. Komitetas itin palankiai įvertino abiejų Konvencijos šalių pirmą kartą bendrai pateiktą ataskaitą (Būklės išsaugojimo ataskaita SoC). Komitetas pripažino abiejų Konvencijos šalių pastangas užtikrinti vietovės apsaugą ir ragina tęsti šias iniciatyvas bendradarbiaujant su Pasaulio paveldo centru ir UNESCO Patariamosiomis organizacijomis; taip pat palankiai vertina teigiamą postūmį glaudesnio bendradarbiavimo linkme tarp abiejų valstybių nacionalinių parkų, ypač bendruose veiksmuose, kurių imtasi dėl tolesnio bendros turizmo strategijos, bendro eismo valdymo plano bei bendro valdymo struktūros darbo. Taip pat Komitetas pažymėjo, kad Konvencijos šalis – Rusijos Federacija – sustabdė siūlytą ekonominės zonos plėtrą Kaliningrado regione; iki 2012 m. rugsėjo 1 d. iš Rusijos Federacijos pareikalavo patvirtinimo, kad didelės apimties laisvalaikio kompleksai nebus statomi. Komitetas atkreipė dėmesį į numatomą Suskystintų gamtinių dujų terminalą už vietovės ribų, Klaipėdoje, ir taip pat pareikalavo Konvencijos šalies – Lietuvos – atlikti išsamius poveikio vertinimus (strateginį aplinkos ir poveikio paveldui vertinimus) prieš priimant bet kokią sprendimą dėl tokios plėtros, siekiant apsvastyti/suprasti galimą poveikį vietovės IVV. Komitetas taip pat pažymėjo pažangą dėl pataisyto Kuršių nerijos nacionalinio parko [tvarkymo] plano Lietuvoje ir papildomai paprašė Konvencijos šalies – Lietuvos – pateikti tris spausdintas ir elektronines pataisyto tvarkymo plano kopijas Pasaulio paveldo centrui ir UNESCO Patariamosioms organizacijoms peržiūrėti.

6. Tarptautinis seminaras

Seminaras vyko dvi dienas: pirmąją – Lietuvoje, o antrąją – Rusijos Federacijoje.

Į seminarą susirinko pagrindiniai atstovai ir specialistai iš Aplinkos, Kultūros ir Ūkio ministerijų, Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos, Kuršių nerijos nacionalinio parko ir Neringos savivaldybės Lietuvoje bei Gamtos išteklių ir ekologijos ministerijos, Kurskaja Kosa nacionalinio parko, Kaliningrado srities vyriausybės (?), Kuršių nerijos apskrities administracinio vieneto ir Zelenogradsko rajono savivaldybės Rusijos Federacijoje. Be to, dalyvavo ir abiejų valstybių nevyriausybinių organizacijų atstovai. *Dalyvių sąrašas pateikiamas 2-ame priede.*

Seminarą sudarė šešios sesijos:

1. *Pagrindiniai Kuršių nerijos valdymo plano principai*
2. *Kultūrinio kraštovaizdžio apsauga, išsaugojimas ir valdymas*
3. *Savivaldybių vaidmuo*
4. *Turizmo valdymo planas*
5. *Galimi bendradarbiavimo modeliai*
6. *Eismo valdymo galimybės*

Detaliose ir vertinguose pristatymuose aktyviai svarstytos vietovės galimybės, principai į kuriuos būtina atsižvelgti valdant šią vietovę, turimi išteklių bei sprendžiamos problemos.

Iš viso to paaiškėjo, kad pagrindiniai iššūkiai ir strategijos elementai, padėsiantys judėti į priekį, buvo visuotinai suprausti.

7. Tarptautinio seminaro metu iškeltų klausimų santrauka

Žemiau pateikiama pagrindinių klausimų, kuriuos iškėlė pranešėjai, santrauka. Jie sugrupuoti naudojant misijos ekspertės pasiūlytas antraštes, o ne ta tvarka, kuria buvo pristatyti.

a) *Tarpvalstybinis bendradarbiavimas*

- Iššūkiai su kuriais susiduriama ruošiant tarpvalstybinį valdymo planą ir tarptautinių patarimų, kaip tokie klausimai sprendžiami kitose tarpvalstybinėse vietovėse, poreikis;
- Tarpvalstybinis bendradarbiavimas prasidėjo ruošiant poveikio aplinkai vertinimą (angl. Environmental Impact Assessment; toliau – PPA) naftos platformai 2005 m.; toliau tęsėsi nuo 2011 m., rengiant Kuršių nerijos IVV aprašymą (prie jo metus laiko dirbo 17 specialistų), ir sustiprėjo rengiant valdymo planą;
- Kuršių nerijos IVV aprašymo projekto rengimas sustiprino bendradarbiavimą ir sprendimų priėmimą;
- Valdymo plano rengimas paskatino priimti teritorijų planavimo sprendimus ir praplėtė bendradarbiavimo sritis įtraukiant švietimo, meno, verslo ir turizmo klausimus.

b) *Valdymo plano tikslai:*

- Svarbu suvokti, jog Valdymo planas yra ne tik priemonė išsaugoti Kuršių nerijos išskirtinę visuotinę vertę, tai kartu ir mechanizmas, skirtas spręsti konfliktus; skatinti vietos bendruomenių tvarumą, spręsti gyventojų skaičiaus mažėjimo bei silpno vietos bendruomenių dalyvavimo/ įtraukimo klausimus; vystyti mechanizmus, leidžiančius bendradarbiauti su vietos nevyriausybinėmis organizacijomis; gerinti visuomenės informavimą; skatinti ekologinį turizmą;
- Apskritai Valdymo plane turi būti atsižvelgiama į valdymą (angl. governance), o ne tvarkymą/administravimą (angl. management); svarbus yra pats procesas;
- Valdymas planas turi skatinti tvarios plėtros strategijas/ veiklas.

c) *Vietos bendruomenės:*

- Kuršių nerijos kraštovaizdis atspindi žmogaus veiklą, kultūros ir gamtos sąveiką; vietos bendruomenės padeda saugoti tiek kultūrą, tiek gamtą; Valdymo planas turi būti naudingas tiek šioms bendruomenėms, tiek verslininkams.

d) *Prieinamumas:*

- Valdymo planas turi būti viešas ir bendruomenėms prieinamas dokumentas, „kiekvienas“ turėtų turėti šio plano kopiją.

e) *Bendras pažeidžiamumas ir grėsmės:*

- Harmoningo žmogaus ir gamtos sambūvio pažeidžiamumas dėl kopų nestabilumo;
- Pažeidžiamiausi yra XIX a. mediniai namai;
- Nėra gerai žinoma [Kuršių nerijos – smėlio kopų juostos] – galimų archeologinių radinių apimtis; gali būti rasta daugiau įrodymų;
- Lėtas kopų nykimas;
- Kalninės pušys *pinus mugho* buvo pasodintos kopoms sutvirtinti ir jau subrendo, tad dabar jas reikia pakeisti paprastosiomis pušimis *pinus sylvestris*;
- Besitęsiančios gamtos jėgos, suformavusios Kuršių neriją, taip pat ir klimato kaita (daugiau audrų); per metus prarandama 5-7 m;
- Potvynių grėsmė miškams, esantiems jūros lygyje;

- Gaisrų grėsmė;
- Nereguliuojamas turizmas;
- Vėjo jėginių Lietuvos pakrantėje gausėjimas;
- Dideli eismo srautai; nepakankamas automobilių stovėjimo aikštelių kiekis;
- Per didelė plėtra;
- Nelegalių pastatų statyba Rusijos Federacijoje, Lietuvoje ši problema sprendžiama – pastaruoju metu sėkmingai išspręstos 35 teismo bylos;
- Vandens kokybės problemos Lietuvos pusėje.

f) Konkretūs planavimo klausimai:

- Pripažinta, jog ankstesnis požiūris į zonavimą buvo suvaržytas, kas lėmė veiklų ir funkcijų atskyrimą;
- Bendros Kuršių nerijos vertės, jos unikalumo ir simbolinės vertės pripažinimo stoka;
- Poreikis suderinti Valdymo planą su kitais planais, pavyzdžiui Neringos savivaldybės teritorijos bendruoju planu; Rusijos Federacijos plėtos planą šiuo metu yra nebegaliojantis, atnaujintas planas turi remtis IVV;
- Dabartiniai abiejų valstybių zonavimo skirtumai, Lietuvos pusėje įtrauktos vandens zonos, Rusijos Federacijoje, siekiant kontroliuoti patekimą į gamtos zonas, išskirtos rekreacinės ir gamtos zonos;
- Pagrindiniai kultūrinio kraštovaizdžio bruožai yra išsidėstę išilgai Kuršių nerijos, tačiau gyvenviečių zonavimas yra skersinis ir nepaisantis šios vietovės morfologijos;
- Rusijos pusė neturi oficialiai patvirtintos buferinės (apsaugos) zonos, nors prie to yra artėjama.

g) Konkretūs turizmo klausimai:

- Bendros turizmo strategijos stoka; vizijos, atsižvelgiant į tai, koks turizmo tipas būtų tinkamiausias šiai vietai ir į tai, kaip turizmo vystymas gali prisidėti prie socio-ekonominės gyvenviečių plėtos, poreikis, kiek detali turi būti ši vizija? Kas ją turi patvirtinti? Kas ją turi įgyvendinti?
- Verslo sezoniskumas, poreikis prailginti sezoną organizuojant renginius, vyrauja turistai, atvykstantys vienai dienai;
- Darbo trūkumas ir ne vietinis kapitalas Lietuvos pusėje;
- Skirtinga turizmo struktūra abiejose valstybėse – Lietuvos pusėje yra daugiau individualių turistų, o Rusijos pusėje – daugiau per nacionalinio parko administraciją organizuotų turistų grupių;
- Informacijos lankytojams stoka;
- Neišplėtotas vandens turizmas ir susisiekimas su kita marių puse;
- Nereguliuojami lankytojų srautai;
- Infrastruktūros, paplūdimio įrenginių ir aukštos kokybės paslaugų stoka;
- Reikia daugiau pastangų siekiant sumažinti neigiamą turizmo ir transporto srautų poveikį.

h) Naujausi pasiekimai:

- Lietuvoje: pagerėjusi geriamo vandens kokybė, įrengta švarą mariose palaikanti nuotekų tvarkymo sistema, prie jos šiuo metu prisijungę 97 proc. gyventojų;
- 2008 m. uždarytas Neringos sąvartynas, pašalintos atliekos, įvesta atliekų perdirbimo sistema.

i) Iššūkiai:

- Reikia:
- Skatinti Kuršių nerijos kaip nuoseklios visumos supratimą;
- Patikslinti Kuršių nerijos vertingųjų savybių svarbos suvokimą;

- Apibrėžti panoraminius vaizdus;
- Išlaikyti kraštovaizdžio „natūralumą“;
- Svarstyti skirtingus metodus miškų renatūralizacijai, spręsti klausimą ar leisti kopoms ir toliau judėti, ar stabilizuoti naudojant „tvirtinimui skirtus“ augalus;
- Spręsti išteklių ilgalaikiam pakrantės kopagūbrio palaikymui klausimą;
- Remti tradicinius statybos būdus ir medžiagas tradicinės architektūros pastatams;
- Remti tradicinius kopų stabilizavimo metodus;
- Parengti gaires naujai tinkamai architektūrai;
- Kurti jungtinę programą tradicinių namų tyrimams ir išsaugojimui, turbūt su trečiosios valstybės narės parama;
- Fiksuoti tradicines žinias;
- Pateikti daugiau kultūros vertybių lankytojams ir taip prisidėti prie lankytojų srautų reguliavimo;
- Sumažinti automobilių srautus visoje Kuršių nerijoje;
- Remti vandens turizmą ir paskirti vietas (jachtų) uostams;
- Sukurti geresnę rekreacinę infrastruktūrą lankytojams;
- Kurti tvaraus judėjimo strategiją, kuri remtųsi viena integruota transporto sistema ir didesne viešojo transporto pasiūla;
- Skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir kitų, platesnio profilio agentūrų (pvz.: švietimo) įtraukimą.

j) Reikalingos priemonės:

- Geresnis supratimas apie visuomenės poveikį per tam tikrą laiką, taip pat apie kopų restruktūrizavimo istoriją, besitęsiančią nuo XVIII a. priimto ir XIX a. įgyvendinto pirmojo plano, skirto sustabdyti slenkantį smėlį, iki pat šių dienų;
- Geresnis supratimas apie tai, kaip Kuršių neriją suvokė rašytojai, pvz., Tomas Manas (Thomas Mann) ir kiti menininkai, į ką jie kreipė dėmesį: valtis, kopas ir t.t.;
- Vandens ir žvejybos svarbos pripažinimas;
- Būtinai vienas sutartinis žemėlapis, kuriame būtų pažymėtos Kuršių nerijos vertingosios savybės, paaškinančios jos integralumą;
- Pripažinimas, jog autentiškumas iš dalies yra susijęs su tradicinėmis sociokultūrinėmis praktikomis, tokiomis kaip nematerialiosios tradicinės sistemos, susijusios su nuolatinio kopų saugojimo proceso valdymu, su statybinėmis medžiagomis ir technikomis;
- Institucijų/ organizacijų koordinavimas, grindžiamas aiškiau jų vaidmenų ir atsakomybių suvokimu, taip pat abiejų valstybių skirtumų pripažinimas;
- Aiškus kultūros ir gamtos paveldo statuso apibrėžimas;
- Gyvenamųjų pastatų inventorizavimas Rusijos Federacijos pusėje;
- Lengvas tradicinės architektūros pastatų inventorizavimo (aprašymų) prieinamumas abiejose šalyse, pastatų apsauga Rusijos Federacijoje (178 saugomi pastatai Lietuvoje ir tik 3 – Rusijos Federacijoje);
- Nelegalių statinių kontrolė, Lietuvoje ši problema sprendžiama, o Rusijos Federacijoje ir toliau vyksta [nelegalios] statybos;
- Vandens kokybės problema Lietuvos pusėje.

Seminare pristatytos problemos, iššūkiai ir siekiai yra vertingi ir turėtų būti atspindėti Valdymo plane, kuriame jie vis dar neįtraukti.

8. Valdymo plano projektas:

Visos susijusios institucijos turi išsamiai apsvarstyti Valdymo plano projektą. Projekto dalys Misijai buvo pateiktos tik rusų kalba, tačiau visas turinys pateiktas anglų kalba.

Projektas yra labai perspektyvus dokumentas, kuriame aiškiai išdėstytas vietovės aprašymas, apsaugos priemonės, dabartinės valdymo struktūros, SSGG analizė, pagrindinės valdymo gairės, grėsmių prevencija, stebėjimas ir kontrolė, švietimas ir informavimas bei veiksmų planas.

Baigiamojoje seminario diskusijoje misijos ekspertė pasiūlė stiprinti Valdymo planą šiais veiksmais: pridėti vietovės viziją, aiškiai apibrėžti IVV vertingąsias savybes (tai, ką reikia valdyti), aiškiai išdėstyti būsimus iššūkius ir jų sprendimo būdus, pateikti daugiau informacijos apie valdymo struktūrą. Šie siūlymai plano papildymui atskirai aptariami žemiau esančiuose skyriuose.

9. Valdymo plano vizija:

Siūloma Valdymo plano pradžioje, po įvado ir bendro vietovės aprašymo, įtraukti trumpą skyrių apie vietovės viziją. Joje galėtų būti išdėstyti Plano siekiai, parodantys, kur visi partneriai norėtų būti, tarkim, po 10 metų ir kaip Kuršių nerijos IVV turėtų tapti tvarios Kuršių nerijos plėtros pagrindu.

Šiuo metu Plane teigiama, kad neleidžiami jokie neigiamą įtaką IVV galintys turėti veiksmai (punktas 4.1). Galbūt rengiant viziją, galima šią formuluotę pateikti taip, kad Kuršių nerijos IVV palaikymas/ saugojimas taptų tvaraus vystymosi šioje vietovėje pagrindu.

10. IVV vertingųjų savybių apibrėžimas:

Svarbiausia Valdymo plano dalis turi būti skyrius, kuriame apibrėžiama tai, kas turi būti valdoma. Pagrindinis valdymo plano tikslas yra išsaugoti Kuršių nerijos IVV. Norint tai pasiekti, svarbu aiškiai nustatyti IVV vertingąsias savybes. Šios vertingosios savybės – tai išskirtinę visuotinę vertę sudarantys materialūs ir nematerialūs vietovės aspektai. Tai yra bendra kultūrinio kraštovaizdžio charakteristika ir jos tvarumo išlaikymui būtini procesai.

Kitoms Pasaulio paveldo vietovėms IVV vertingųjų savybių nustatymo procesas buvo naudinga patirtis – žmonės susibūrė suprasti, kodėl jų vietovė turi IVV, ir tuo remiantis, kurti bendras žinias apie IVV ir bendrą jos supratimą.

Nors pagrindinis Valdymo plano siekis yra išsaugoti IVV (taigi valdyti IVV išreiškiančias vertingąsias savybes), naudojantis Valdymo planu galima valdyti ir kitas regioninės, nacionalinės ir vietinės reikšmės vertingąsias savybes. Jeigu to siekiama ir Kuršių nerijos atveju, siūloma tai aiškiai pateikti Valdymo plano pradžioje ir nustatyti nacionalinės ir vietinės reikšmės vertingąsias savybes taip, kaip ir tas, kurios išreiškia IVV. Kuršių nerijai tai būtų naudinga įtraukiant gamtinius vietovės aspektus (pvz.: biologinė įvairovė), kurie galbūt neprisideda prie IVV, tačiau yra reikšmingi regioniniu ir nacionaliniu lygiu ir yra glaudžiai susiję su kultūriniais požymiais.

11. Iššūkių

Valdymo plano projekto SSGG analizė misijai pateikta tik rusų kalba, todėl ji neišnagrinėta. Nežinoma, ar į ją įtraukti visi seminario metu iškelti punktai. Jei ne, siūloma juos pridėti.

Misija siūlo, kad būtų naudinga tarp SSGG analizės ir 4 skyriaus įterpti trumpą skyrių, kuriame būtų išdėstyti pagrindiniai iššūkių, į kuriuos reikia atsižvelgti Plane.

12. Iššūkių sprendimas

4 skyrius yra pagrindinė Valdymo plano dalis, nes joje pateikiami principai, gairės ir siūlomos veiklos grėsmių prevencijai ir jų valdymui.

4 skyrių išskirti į dvi dalis tam, kad būtų aiškiau išdėstyti „Iššūkių sprendimo būdai“. Pirmoje dalyje gali būti išdėstomi principai ir gairės, kurios apjungtų visas siūlomas veiklas ir įtrauktų

esamus 4.1 ir 4.3 skyrius. Antroji dalis apimtų esamą 4.2 ir tolimesnius skyrius, kurie sutelktų dėmesį į Pagrindines veiklos sritis ir veiksmus.

Misijos manymu, šioje antroje dalyje veikla ir veiksmai turi būti labiau susieti su IVV vertingosiomis savybėmis ir nustatytais iššūkiais.

Dabar šis skyrius yra skirstomas į šiuos poskyrius: „Svarbiausios kryptys“ (apima ir grėsmes); 4.2.1 „Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga“; 4.2.2 „Miškų apsauga ir gaisrų prevencija“; 4.2.3 „Kultūros paveldo ir tradicijų apsauga“; 4.2.4 „Gyvenviečių plėtra“; 4.2.5 „Klimato kaita“; 4.2.6 „Išteklių eksploatacija“; 4.2.7 „Turizmo plėtra“; 4.2.8 „Transporto srautų reguliavimas“.

Siūloma pertvarkyti šią struktūrą tam, kad ji pabrėžtų ne tik gyvenviečių, namų ir archeologijos vertę, bet ir Kuršių nerijos kaip visumos kultūrinę vertę, t.y., pabrėžtų viso kultūrinio kraštovaizdžio darnos svarbą. Šio skyriaus ašimi galėtų būti kultūrinio kraštovaizdžio vertingųjų savybių (tokių kaip kopos, miškai, gyvenvietės) apsaugos tema, iš kurios išeitų kiti skyriai, suteikiantys informacijos apie tai, kaip šios savybės gali būti naudojamos planuojant tvarų turizmą ir kitas veiklas. Pavyzdžiui, šio skyriaus struktūra galėtų būti tokia:

Siūloma, kad tekstas būtų išdėstytas taip:

4.1 Principai ir gairės

4.2 Esminių kultūrinio kraštovaizdžio aspektų apsauga

4.2.1. Kraštovaizdžio visuma – pagrindiniai ryšiai tarp įvairių dalių, visaapimanti morfologija; kraštovaizdžio suvokimas; vizualinis vertinimas, pagrindiniai vaizdai/pagrindinės panoramos

4.2.2 Kopos ir tradiciniai jų formavimo būdai; klimato kaita; stichinės nelaimės, krantų erozija; krantotvarka

4.2.3 Miškai, gaisrai ir priešgaisrinės priemonės

4.2.4 Gyvenvietės, įskaitant tradicinius pastatus ir tradicinius statybos būdus; rizikos valdymas; paveldosaugos projekto poreikis

4.2.5 Dokai, uostai ir žvejyba

4.2.6 Jūra ir marios

4.3 Kultūrinio kraštovaizdžio naudojimas

4.3.1 Tvarių vietos bendruomenių vizijos vystymas; tradicinių amatų skatinimas

4.3.2 Tvaraus turizmo strategijos vystymas apimant „siūlymą“, kuris padėtų pritraukti turistus apsistoti ilgesniam laikui

4.3.3 Eismo kontrolė ir valdymas

4.3.4 Išteklių eksploatacija

4.4 Kultūrinio kraštovaizdžio suvokimas ir viešinimas (naujas skyrius, kuris galėtų apimti 6.1 skyrių „Švietimas ir informacija“ ir 6.2 skyrių „Tyrimai ir apklausos“)

4.1 Principai ir gairės

4.2 Esminių kultūrinio kraštovaizdžio aspektų apsauga

4.2.1 Kraštovaizdžio visuma – pagrindiniai ryšiai tarp įvairių dalių, visaapimanti morfologija; kraštovaizdžio suvokimas; vizualinis vertinimas, pagrindiniai vaizdai/pagrindinės panoramos

4.2.2 Kopos ir tradiciniai jų formavimo būdai; klimato kaita; stichinės nelaimės, krantų erozija; krantotvarka

4.2.3 Miškai, gaisrai ir priešgaisrinės priemonės

4.2.4 Gyvenvietės, įskaitant tradicinius pastatus ir tradicinius statybos būdus; rizikos valdymas; paveldosaugos projekto poreikis

4.2.5 Dokai, uostai ir žvejyba

4.2.6 Jūra ir marios

4.3 Kultūrinio kraštovaizdžio naudojimas

4.3.1 Vizija darniai vietos bendruomenių plėtrai; tradicinių amatų skatinimas

4.3.2 Tvaraus turizmo vystymas atkreipiant dėmesį į „pasiūlymą/sprendimą“, kuris padėtų pritraukti turistus apsistoti ilgesniam laikui

4.3.3 Transporto srautų reguliavimas

4.3.4 Išteklių eksploatacija

4.4 Kultūrinio kraštovaizdžio supratimas ir viešinimas (naujas skyrius, kuris galėtų apimti 6.1 skyrių Švietimas ir informacija ir 6.2 skyrių Tyrimai ir Apklausa)

Turizmas ir jo strategijos parengimas yra rūpestį Pasaulio paveldo komitetui keliantys klausimai. Su šio klausimu susijęs Valdymo plano skyrius turi būti kaip „planas plane“ ir svarbu, kad šiame skyriuje būtų atsižvelgta į bendrą Kuršių nerijos viziją ir IVV vertingąsias savybes.

13. Valdymas:

Seminaro metu buvo išreikštas poreikis sutelkti dėmesį į valdymą (ang. governance) ir vadybos (ang. management) procesus. Misijos manymu, tam, kad būtų atkreiptas dėmesys į bendrą valdymo struktūrą, prieš skyrių „Stebėjimas ir kontrolė“ naudinga įtraukti naują skyrių „Valdymas“ (Governance).

14. Apžvalga

Visuose Valdymo planuose turi atsispindėti esama situacija, tad itin svarbu juos peržiūrėti. Siūloma į Planą įtraukti informaciją apie tai, kaip ir kas kiek laiko Valdymo planas bus peržiūrimas.

15. Rekomendacijų santrauka

Misijos ekspertė sveikina Konvencijos šalis, patobulinusias pirmąjį valdymo plano projektą. Tam, kad šis dokumentas būtų kuo naudingesnis institucijoms, kurios jį įgyvendins, ir būtų lengvai suprantamas visoms suinteresuotoms šalims, misijos ekspertė siūlo į Veiksmų planą įtraukti keletą papildomų skyrių ir pertvarkyti pagrindinį skyrių, kuris nustato veiklas ir veiksmus.

Šiomis rekomendacijomis siekiama aiškiau susieti Veiksmų planą su vietovės išskirtine visuotine verte ir supažindinti su pagrindinių suinteresuotų šalių siekais Kuršių nerijos ateičiai tam, kad būtų gauta reali nauda. Šiose rekomendacijose taip pat pabrėžiamas poreikis traktuoti Kuršių neriją kaip vientisą kultūrinį kraštovaizdį.

Todėl rekomenduojama:

1. Veiksmų plano pradžioje po įvado ir skyriaus „Bendras vietovės aprašymas“ įtraukti bendrą vietovės viziją (jos aprašymą). Apibrėžti Veiksmų plano siekius, nurodančius, kur visi partneriai norėtų būti, tarkim, po 10 metų, ir kaip Kuršių nerijos išskirtinė visuotinė vertė galėtų tapti tvarios plėtros Kuršių nerijoje pagrindu.

2. Aiškiai apibrėžti išskirtinės visuotinės vertės vertingąsias savybes (atributus), kurios yra valdymo pagrindas (a basis of management). Šios vertingosios savybės – tai išskirtinę visuotinę vertę sudarantys materialūs ir nematerialūs vietovės aspektai. Tai yra bendra kultūrinio kraštovaizdžio charakteristika ir jos tvarumo išlaikymui būtini procesai. Taip pat nuspręsti ar į Valdymo planą turi būti įtraukiami siūlymai, susiję su kitų nacionalinės ar vietinės vertės vertingųjų savybių/ požymių valdymu. Jei taip, tuomet tinkamai juos išdėstyti.

3. Aiškiau išreikšti būsimus iššūkius.

4. 4 skyrių išskirti į dvi dalis tam, kad būtų aiškiau išdėstyti „Iššūkių sprendimo būdai“. Pirmoje dalyje gali būti išdėstomi principai ir gairės, kurie apjungtų visas siūlomas veiklas ir įtrauktų esamus 4.1 ir 4.3 skyrius. Antroji dalis apimtų esamą 4.2 ir tolimesnius skyrius, kurie

sutelktų dėmesį į „Pagrindinės veiklos ir veiksmų sritys“. Siūloma, kad tekstas būtų išdėstytas taip:

4.1 Principai ir gairės

4.2 Esminių kultūrinio kraštovaizdžio aspektų apsauga

4.2.1 Kraštovaizdžio visuma – pagrindiniai ryšiai tarp įvairių dalių, visaapimanti morfologija; kraštovaizdžio suvokimas; vizualinis vertinimas, pagrindiniai vaizdai/pagrindinės panoramos

4.2.2 Kopos ir tradiciniai jų formavimo būdai; klimato kaita; stichinės nelaimės, krantų erozija; krantotvarka

4.2.3 Miškai, gaisrai ir priešgaisrinės priemonės

4.2.4 Gyvenvietės, įskaitant tradicinius pastatus ir tradicinius statybos būdus; rizikos valdymas; paveldosaugos projekto poreikis

4.2.5 Dokai, uostai ir žvejyba

4.2.6 Jūra ir marios

4.3 Kultūrinio kraštovaizdžio naudojimas

4.3.1 Tvarių vietos bendruomenių vizijos vystymas; tradicinių amatų skatinimas

4.3.2 Tvaraus turizmo strategijos vystymas apimant „siūlymą“, kuris padėtų pritraukti turistus apsistoti ilgesniam laikui

4.3.3 Eismo kontrolė ir valdymas

4.3.4 Išteklių eksploatacija

4.4 Kultūrinio kraštovaizdžio suvokimas ir viešinimas (naujas skyrius, kuris galėtų apimti 6.1 skyrių „Švietimas ir informacija“ ir 6.2 skyrių „Tyrimai ir apklausos“)

5. Siekiant atkreipti dėmesį į bendrą valdymo struktūrą, prieš skyrių „Stebėseną ir kontrolę“ įtraukti naują skyrių „Valdymas (Governance)“.

6. Plane įtraukti informaciją apie tai, kaip ir kas kiek laiko Valdymo planas bus peržiūrimas.